

УДК 811.111:378.147

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-МІЖНАРОДНИКА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сарновська Н.І.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розглянуто питання професійної мовної підготовки студентів-міжнародників до міжкультурної комунікації при здійсненні професійної діяльності. Досліджено та проаналізовано підходи, які висвітлюють проблему спільного вивчення іноземної мови і культури. Зокрема розглянуто лінгвокраїнознавчий, соціокультурний та міжкультурний підходи. Встановлено їх внесок у сучасне трактування лінгвосоціокультурної компетентності. Обґрунтовано базові положення, які є основою формування лінгвосоціокультурної компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, міжкультурна комунікація, іноземна мова, імплікації, лінгвокраїнознавство.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку та в умовах євроінтеграції Україна є учасником багатьох міжнародних організацій та об'єднань, активно діє на міжнародній арені в політичній, економічній, науковій та культурній сфері.

На сьогодні Україна – повноцінний член світової спільноти. Здобуття Україною державної незалежності поряд з багатьма іншими питаннями висунуло цілу низку проблем у сфері міжнародних відносин.

У зв'язку із цим в країні існує потреба в отриманні нових спеціалістів – компетентних, висококваліфікованих професіоналів, які мають можливість ефективно працювати на рівні світових стандартів, досконало володіють своєю професією та можуть вільно орієнтуватися у суміжних сферах діяльності.

Специфіка формування професійної компетентності фахівців-міжнародників, з урахуванням особливостей їх мультифункціональної професійної діяльності в міжнародному середовищі, передбачає певну сукупність знань, умінь та навичок, які є основою для формування системного набору компетенцій, що створюють професійну компетентність фахівця-міжнародника у той чи іншій сфері діяльності.

Невід'ємною складовою професійної компетентності фахівця-міжнародника є іноземна мова.

Активні міжнародні зв'язки на різних рівнях – від державного до регіонального – роблять іноземну мову необхідним засобом діалогу культур, інтеграції України в світову економічну систему, здійснення спільних науково-технологічних та культурних проектів з іншими країнами.

В цих умовах, на перше місце стає необхідність професійної мовної підготовки спеціалістів, спроможних здійснювати міжнародні контакти, враховуючи лінгвосоціокультурні особливості політичних та ділових партнерів тобто здатних до міжкультурної комунікації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність завдання підвищення рівня міжкультурної компетентності особистості очевидна. Динамічні процеси трансформації суспільної свідомості мають значний вплив на спрямованість умінь особистості стосовно ефективної взаємодії в полікультурному соціальному

просторі. Таким чином, уміння та навички міжкультурної комунікації слугують джерелом становлення фахово і соціально зрілої, компетентної особистості. Нині вимоги суспільства до підготовки майбутніх фахівців передбачають виховання у молоді поваги до власних традицій, розуміння й толерантного ставлення до інших культур, уміння жити і взаємодіяти в різних культурних системах набуття і розширення соціального досвіду шляхом ефективного професійно-особистісного спілкування. Тому в процесі фахової підготовки студентів-міжнародників у вищій школі потрібно орієнтуватися не лише на інтереси суспільства, але й на соціокультурні та духовні потреби особистості. Реалізація цих завдань опосередковано залежить від лінгвосоціокультурної компетентності та психологічної готовності фахівців до міжкультурного спілкування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжкультурну комунікацію під різними кутами зору досліджують учені з багатьох країн світу. Зокрема, у США її досліджували Е. Холл, Дж. Трагер, К. Клакхон, Ф. Стродбек, Е. Стюарт, у ФРН – К. Ясперс, Ю. Габермас, К. Апель, у Росії – М. Василик, М. Вершинін, В. Павлов, Т. Волошинова, С. Гурієва. Значний внесок у дослідження процесів міжкультурної комунікації внесли також знані українські дослідники – Л. Аза, О. Вишняк, Є. Головаха, Н. Костенко, М. Наумова, А. Ручка, Л. Скокова, В. Степаненко, Б. Слющинський, М. Шульга. Однак, незважаючи на значний науковий доробок та з огляду на динамічний характер процесів міжкультурної комунікації, багато з її аспектів і сьогодні залишаються предметом дискусій. Зокрема, у спеціальних працях недостатньо розглянуто методологічне підґрунтя, на якому можна було б вибудувати теоретичний інструментарій, необхідний для соціолінгвістичних досліджень специфічних процесів міжкультурної комунікації в умовах сьогодення.

Метою цієї статті є аналіз і систематизація основних теоретико-методологічних підходів до проблеми міжкультурної комунікації, зокрема розгляд компетентнісного підходу до формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутнього фахівця-міжнародника в процесі вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна комунікація – «це процес спілкування та взаємодії, яка відбувається між представниками різних культур чи культурних спільнот» [6, с. 277]. Термін та визначення запропоновані американським антропологом Едвардом Голлом, який розробляв програми підготовки слухачів Інституту зовнішньополітичної служби (Foreign Service Institute) при Державному департаменті США для праці закордоном з урахуванням культурних традицій певної країни перебування. Висновок полягав у тому, що фахівців-міжнародників необхідно навчати не лише іноземній мові, але й традиціям, звичаям, особливостям повсякденної культури, при цьому провідником до розуміння цієї культури (між тим й політкультури, бізнескультури й таке інше) безумовно вважається іноземна мова. При спілкуванні з партнерами з закордонною іноземною мовою, кожна людина несе в собі свій власний національний менталітет, бачення світу, притаманне власній етнокультурній, та водночас зустрічається з іншою логікою світосприйняття, складом мислення, які відображаються в мові. Роль педагогічної діяльності у формуванні міжкультурної комунікації полягає у тому, що педагог спрямовує комунікативну діяльність у відповідності з етнічними та культурними особливостями суб'єктів комунікації, транслює та певним чином розшифровує культурно-історичні та етнонаціональні коди, притаманні тим чи іншим етнічним спільнотам.

Поняття «культура» має безліч визначень та містить в собі як об'єкти матеріальної культури, так і духовні цінності. Культуру також розглядають як спосіб життя соціуму, який має видимі та приховані форми культури.

До першої відносять матеріальну культуру, у тому ж числі одяг, їжу та поведінку людей, до другої – цінності, вірування, імплікації, ставлення до різних явищ.

Мова є невід'ємною частиною культури. Саме у ній знаходять своє відображення видимі та приховані форми культури. Культура, у тому ж числі й лінгвокультура, зумовлена водночас природними та соціальними факторами, історичним минулим, особливостями економічного розвитку, стереотипними поведінковими традиціями. В процесі комунікації лінгво- та соціокультурні особливості етносу виявляються на вербальному та невербальному рівні.

В межах професійної комунікації мовленнєва діяльність відбувається в широкому соціальному контексті, який визначає справжній зміст висловлювання. Підтвердженням цього є наприклад, те, що представники країн, які відносяться до різних культур, не можуть проводити переговори в однаковому форматі. Представникам різних культур притаманне різне розуміння одних й тих самих фраз, зумовлене відмінностями у соціальній поведінці. Наприклад, фраза «це буде зроблено» Для європейця означає наявність труднощів при виконанні справи, а для японця – неможливість її виконання [8, с. 14].

Важливою частиною мовної підготовки майбутнього спеціаліста-міжнародника є лінгвокраїнознавство – дисципліна, яка синтезує данні соціології, психології, культурології та лінгвістики, містить у собі знання реалій, об'єктів, концептів,

котрі є відсутніми в одному із соціумів, що порівнюються; світ людини: особливості мовної свідомості, розбіжності в мовній поведінці комунікантів (вербальні та невербальні реакції, звички, стратегії) [1, с. 11-12, 15].

Знання реалій, традицій та звичаїв країни, мова якої вивчається, а також здатність користуватися лінгвокраїнознавчою інформацією в процесі комунікації визначається як лінгвокраїнознавча компетенція. Вплив рідної культури і незнання культури співрозмовника досить часто заважає розумінню партнера-комуніканта та діалогу культур у цілому. Тому для успішного здійснення професійної діяльності іноземною мовою необхідні знання соціокультурних особливостей ділових партнерів.

Лінгвокраїнознавство ставить своєю метою вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу – носія мови та середовище його існування.

Необхідність спеціального відбору і вивчення мовних одиниць в котрих найбільш яскраво виявляється своєрідність національної культури і котрі неможливо зрозуміти так, як їх розуміє носій мови, відчувається у всіх випадках спілкування з іноземцями, при читанні художньої літератури, публіцистики, преси та при перегляді кіно- та відеофільмів, при прослуховуванні пісень і таке інше.

До числа лексичних одиниць, що мають яскраво виявлену національно-культурну семантику, входять назви реалій (визначення предметів та явищ, які є характерними для однієї культури і відсутні в іншій), конотативна лексика (слова, що співпадають за основним значенням, та розрізняються за культурно-історичними асоціаціями) та фонова лексика, що означає предмети та явища, котрі мають аналоги в культурі, що порівнюється, та розрізняються за якимись національними особливостями – функціональними, формою, призначенням предметів і таке інше. Для лінгвокраїнознавства величезний інтерес становлять також фразеологізми, в котрих відображаються національна своєрідність історії, культури, традиційного образу життя народу – носія мови [4, с. 56].

Необхідно зазначити, що формування лінгвосоціокультурної компетентності передбачає збереження соціокультурної ідентичності комунікантів. Цінним досвідом для студентів є стажування в країні, мова якої вивчається та подальша робота в умовах спілкування з представниками різних соціумів. Але важливим також є формування лінгвосоціокультурної компетентності в аудиторних умовах з використанням різноманітних джерел інформації.

Використання відеофільмів та фонограм для представлення інформації, яка має важливе значення в лінгвосоціокультурному плані, є умовою для полегшення сприйняття історико-, соціо- та етнокультурного фону, розуміння та сприйняття соціокультурно-обумовлених сценаріїв і національно-специфічних моделей поведінки, полегшення аналізу та порівняння з аналогічними явищами в рідній культурі, закріплення норм та стандартів мовної і немовної поведінки в стандартизованих ситуаціях спілкування, формування «динамічного стереотипу» лінгвосоціокуль-

турних навичок і вмій. Газетні та журнальні статті репрезентують національну культуру, адже містять інформацію про політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного суспільства та відображають специфіку світогляду, світосприйняття носіїв мови – представників іншої культури; по-друге, ці матеріали є зразком національно-культурної специфіки мовлення суспільства в його соціальних, вікових, професійних. Територіальних і культурних характеристиках; по-третє читання автентичних іншомовних публіцистичних текстів має справжню мотивацію, оскільки в умовах відсутності іншомовного та іншокультурного середовища найбільш реальним видом спілкування є опосередкована міжкультурна комунікація.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Посилення лінгвокраїнознавчої складової в викладанні іноземної мови сприяє не лише знайомству з іншомовною культурою, але й глибокому розумінню імплікацій, що призводить до

формування лінгвокраїнознавчої, соціокультурної, аналітичної, комунікативної та інших компетенцій. На основі системного набору компетенцій відбувається формування лінгвосоціокультурної компетентності. Фахівці, зокрема фахівці-міжнародники, які володіють лінгвосоціокультурною компетентністю, краще за інших адаптуються до умов полікультурного діалогу в умовах сучасних глобальних процесів.

Подальшого вивчення потребують такі питання: формування психологічної готовності майбутніх фахівців-міжнародників до взаємодії з іншомовною культурою; навчання усвідомлення і прийняття відмінностей між рідною культурою і культурою, мова якої вивчається; врахування власної мови і культури у навчанні іншомовної культури; уточнення структури та змісту Лінгвосоціокультурної компетентності; етапи і моделі формування лінгвосоціокультурної компетентності при навчанні студентів-міжнародників іноземній мові.

Список літератури:

1. Веденина Л. Г. Иноязычная культура и обучение иностранным языкам // Лингвострановедение: методы анализа, техника обучения. Первый межвузовский семинар по лингвострановедению: Сборник статей в 2-х ч. Ч. I. – М.: МГИМО(У) МИД России, 2003. – 167 с. – С. 10–16.
2. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. – Харьков: Штрих, 2001. – 386 с.
3. Дрідзе Т. М. «Текстова діяльність у структурі соціальної комунікації. Проблеми семіосоціопсихології». – М.: 1984.
4. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы. – М., 1991. – С. 12.
5. Пілішек С. О. Психосемантичні особливості лінгвокраїнознавства при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.0007. – Хмельницький, 2006. – 16 с.
6. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация. – М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2006. – 288 с.
7. «Основы теории коммуникации», М.: 2003. Соколов А. В. «Загальна теорія соціальної комунікації». СПб.: 2002; Шарков Ф. І. «Основы теории коммуникации», М.: 2002.
8. Gibson R. Intercultural business communication. – Oxford University Press, 2002. – 111 p.
9. Hall E., Hall M. Hidden Differences. Studies in International Communication. How to communicate with Germans. Hamburg, 1983.
10. Hofstede G. Cultures and Organisations. Software of the Mind. – L., 1991; Hofstede G. Interculturelle Zusammenarbeit. Kulturen – Organisationen-Management. – Wiesbaden, 1993.

Сарновская Н.И.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОСОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА-МЕЖДУНАРОДНИКА В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы профессиональной языковой подготовки студентов-международников к межкультурной коммуникации при выполнении профессиональной деятельности. Исследованы и проанализированы подходы, которые освещают проблему общего изучения иностранного языка и культуры. В частности рассмотрены лингвострановедческий, социокультурный и межкультурный подходы. Представлено их вклад в современное понимание лингвосоциокультурной компетентности. Обоснованы базовые положения, которые лежат в основе формирования лингвосоциокультурной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, межкультурная коммуникация, иностранный язык, импликация, лингвострановедение.

Sarnovska N.I.

Kyiv National University of Culture and Arts

THE FORMATION OF THE LINGUO-SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALIST IN FOREIGN RELATIONS IN THE PROCESS OF STUDYING FOREIGN LANGUAGES

Summary

The article addresses the professional language training of students majoring in international relations for intercultural communication in their professional activity. The article analyses the approaches which have been studying the problem of the foreign language and culture teaching. In particular such approaches as linguistic area studies, sociocultural and intercultural have been examined. The input of these approaches into the modern understanding of the linguosociocultural competence has been clarified. The main concepts which should provide the basis of the linguosociocultural competence have been formed.

Keywords: competence, competency, intercultural communication, foreign language, implication, linguistic area studies.